

ПЕРСОНАЛІЇ

Ольга Юрчук

Слово про маму

У червні цього року пішла у вічність знаний філолог і гарна людина, колишній старший науковий співробітник Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні Академії наук УРСР Лідія Андронівна Юрчук.

Так уже повелося на білому світі: поки людина жива, хоч і в дуже поважному віці, усе, думаєш, ще буде час і перепитати дещо, уточнити, і записи зробити. Ось у шафах стоять ці праці – словники, де мама – один із співавторів, і в оточенні (чи незримій присутності) котрих проходить твоє життя. Здається, тут усе зрозуміло: справа вже давня, завершена. А не стало мами – і начебто все обірвалося на півслові...

Лідія Андронівна Юрчук (дівоче прізвище Корнійчук) народилася 6 квітня 1923 року на Вінниччині в с. Білопілля Козятинського району. Народилася за день до великого релігійного свята Благовіщення і це, можливо, служило певним оберегом у багатьох поворотах її долі.

Зростала разом із молодшою сестричкою Ніною в сім'ї сільських учителів – справжніх українських інтелігентів, які завдяки своїй невтомній праці слугували гарним зразком чесності та порядності й здобули неабияку шану в односельців. Батько Андрон Кіндратович мав хорошу як на той час освіту, до кінця днів своїх викладав історію та географію в школі. Був завучем, а в роки війни – і директором школи. Мати Ганна Самійлівна була вчителькою молодших класів, яку з любов'ю згадували багато хто з колишніх вихованців. Крім того, будучи за натурою великою трудівницею, вона з охотою бралася за будь-яку роботу, щоб хоч трохи поліпшити домашній статок. Колись, через багато років, Ганна Самійлівна стане першою помічницею мами в сімейних клопотах, у вихованні дітей, власне, другою мамою для них (для мене бабуся назавжди лишилася зразком самовідданості і доброти).

Дитинство минало в атмосфері батьківської любові, в оточенні друзів, родичів, серед розкішної природи Вінниччини. Це до певної міри компенсувало ту матеріальну убогість, яка панувала в тогочасних радянських селах.

Пекучим спогадом на все життя залишилися жажіття Голодомору чи великого голоду, як вони його називали, 1932–1933 рр., поневірвання власної родини, смерті сусідів і родичів. Вийшло так, що в найважчий час Ганна Самійлівна, вступивши до заочного вчительського технікуму, якраз поїхала з дому на навчання. А коли повернулася, застала те, що в чоловіка вже й ноги попухли від голоду, а діти були ледь-ледь живі. Варили юшку з посівів буряка, моркви, жували листочки агрусу, ще якоїсь зелені – на цьому й сиділи. З поверненням матері стало легше. Їй вдалося позичити в когось сметани, почали додавати її до юшки... Діти разом з іншими залазили в садки у пошуках кісточок від вишень, слив, розбивали їх і їли серединки. Часом удома з'являлися маленькі шматочки хліба. Все-таки сім'ям учителів було трохи легше. Відвідавши Меморіальний комплекс пам'яті жертв голодоморів в Україні, мама знайшла там своє село і у відповідь на заклик Президента України В. А. Ющенко спільно писати книгу пам'яті до переліку загиблих односельців з нашою допомогою додала ще одне прізвище близьких сусідів (у тій сім'ї було двоє дівчаток, із якими колись разом гралися і ходили до школи).

Найбільш цікавим і повноцінним життя стало з початком навчання у школі (значення школи в тодішніх селах та ще й такої, як тут – «районного значення»), що перед війною стала десятиліткою, важко переоцінити). Вплив власних батьків, багатьох інших вчителів – справжніх педагогів – радість пізнання й усвідомлення того, що навчання дається легко, – це вочевидь і привело до подальших досягнень, прагнення самовдосконалення. Із того часу склалася добра звичка всі справи завершувати лише на «відмінно». Мама була найкращою ученицею. Те, що стосувалося уроків, школи, було понад усе. Випадали інколи суворі зими, снігом завалювало навкруги так, що й з хати ніяк було вийти. Навіть батьки не йшли на роботу. А Ліда була настільки завзята, що це її не спиняло: таки добереться до школи (там, звичайно, всього кілька учнів). Зате потім почуватиметься героїнею і з гордістю переповідатиме вдома шкільні новини. Особливо їй подобалася математика: розв'язування складних задач (часом до півночі) приносило втіху і служило випробуванням, викликом. Середню школу Лідія Корнійчук закінчила із золотою медаллю (такі мірки визначали і підхід до виховання власних дітей у майбутньому).

Напередодні війни вступила на факультет української мови Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. І з тих пір почала освоєння професії, яка в подальшому стане захопленням, долею, приведе до підкорення вершин.

Та вся ця оптимістична картина була зруйнована вщент із початком Великої Вітчизняної війни. Університет готувався до евакуації, студенти пере-

рвали навчання і роз'їхалися по домівках. Почався тривалий і виснажливий період фашистського окупаційного режиму. Вживали як могли. Бабуся по-троху заробляла шиттям, мама підпрацьовувала вчителькою в школі, тітка Ніна була ще школяркою.

Маминого батька, ще напередодні війни висунутого на високе звання заслуженого вчителя, безпідставно звинуватили у націоналістичній пропаганді і заарештували. Це вже сталося після звільнення села від німецької окупації. Школа не припиняла своєї роботи всю війну, а односельці самі впросили Андрона Кіндратовича Корнійчука стати її директором. Початок 1944 р. приніс незрозумілі перевірки роботи, вилучення конспектів у старших і колишніх учнів. Шукали якийсь компромат. Очевидно, це робилося за чийось наклепом. А 11 квітня батька забрали. Рідні вже так його ніколи й не побачили. Неодноразово передавали йому посилки і записки. Ліда ще їздила до Вінниці, намагаючись добитись якоїсь «правди». «Справа безнадійна», – дали зрозуміти їй. Через якийсь час стало відомо, що він десь там, у вінницькій тюрмі, загинув, імовірно, у березні 1945 р. Місце поховання залишилося невідомим (лише через багато років їй вдасться в обласному архіві віднайти документи щодо його долі).

Сім'я пережила важку трагедію, а для мами це стало найбільшою душевною раною на все життя. Батько ж так і залишився недосяжним авторитетом назавжди.

Та поступово морок воєнного лихоліття відступив, у звільненому від фашистів Києві відновив роботу Університет, а мама з великим натхненням знову поринула в навчання.

Найяскравішою подією і найбільшою радістю повоєнних років стало знайомство з майбутнім чоловіком, фронтовиком і земляком (їхні села належали до того самого Козятинського району), просто молодим красенем – Василем Ісаковичем Юрчуком. Шлюб із ним у 1948 році багато в чому визначив подальшу щасливу долю Лідії Андронівни. Вона – філолог, він – історик. Обоє дуже здібні до навчання. По черзі навчалися й закінчили аспірантуру, стали кандидатами наук. Допомогали й підтримували одне одного в усьому. Завдяки Василеві Ісаковичу сталося так, що тавро «дочки ворога народу» не зруйнувало долі й фахового зростання Лідії Андронівни. Вона професійно знайшла і реалізувала себе в науковій роботі, а саме в галузі, яку зараз назвали б «елітною», – лексикології та лексикографії. Дійсно, що може бути шляхетнішим від дослідження багатства величезного скарбу – рідної мови і оперування ним!

Працюючи в Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні Академії наук УРСР з 1955 до 1984 рр., Лідія Андронівна здобувала все більший авторитет

у колективі, поступово стаючи його гордістю. У ній завжди поєднувалися професіоналізм і високі людські якості. Вона – автор і співавтор цілої низки словників, лауреат Державної премії СРСР (1983 р.)

Власні спогади дитинства вихоплюють образи співробітників інституту – маминих колег. Це і Л. Г. Скрипник, З. Т. Франко, Г. М. Гнатюк, і В. О. Винник, Л. О. Симоненко, В. В. Німчук, А. А. Бурячок, Н. П. Дзятківська, Ш. Г. Кренцель, і улюблені В. М. Білоноженко, Г. Н. Демчик (Горюшина), а трохи згодом і І. С. Гнатюк та багато-багато інших. Мамині співробітники (це було усталеним терміном) постійно фігурували в домашніх «оповідках». А роль «доброго ангела» назавжди була відведена її першому завідувачеві відділу В. С. Ільїну.

Досі в пам'яті зберігається загальна картина того поверху, де розташовувався інститут, і тієї робочої кімнати, де мама працювала поруч з іншими. Я була там не раз. А новорічні ялинки з переодягнутими у Дідів Морозів співробітниками! А славнозвісні виїзди в ліс по гриби з родинами всім інститутом і обов'язковим пікніком на галявині! Хіба таке забудеш!

Повертаючись до подій того часу (переважно шістдесяті), думаю, що атмосфера в інституті була якоюсь особливою, душевною, майже родинною. А ті, хто працював тоді, не зважаючи на всі ідеологічні впливи і залежності, становили ПЛЕЯДУ українських мовознавців. Тим приємніше усвідомлювати, що моя мама була серед них і що я також «доторкнулася» до їхнього злету. Досі не можу точно сказати собі: жалкую я чи ні, що не вивчилася свого часу на філолога. Словесником же в душі відчуваю себе завжди!

Подружнє життя Лідії Андронівни і Василя Ісаковича, оповите любов'ю, взаєморозумінням і злагодою, тривало більш ніж півстоліття. Народження двох дочок, їх виховання принесло велику радість, наповнило життя новим змістом.

Поступово центр ваги, точніше важкості, всередині родини змістився в бік її голови. Доля розпорядилася таким чином, що Василь Ісакович одержав високе призначення в «номенклатурному» інституті, згодом звання члена-кореспондента Академії наук УРСР, став депутатом Верховної Ради. Надзвичайна напруга і колосальна відповідальність, що визначали умови нової роботи, змінили атмосферу в сім'ї. Головне тепер – це батько і його робота. Треба допомагати йому триматися, аби все було добре. Звичайно, мама взяла цю ношу на себе і з гідністю несла її все життя.

Підросли доньки, створили свої сім'ї. Лідія Андронівна мала чотирьох онуків, а під самий кінець життя з радістю дочекалася правнучки. Скільки мала сили і здоров'я, – докладалася до їхнього виховання, отримуючи від цього велику втіху.

Останні роки життя мама – не побоюся пафосу – присвятила пам’яті про нашого батька. Після його смерті 10 років тому вона впала у важку депресію, від якої з допомогою моєї старшої сестри ледь виликувалася. Не було такого випадку, щоб вона нам, хто приходив провідати, не показувала фотографій з родинного альбому, не зачитувала сторінок з його щоденників, присвячених нам, малим (батько до зворушливості любив своїх дочок, а потім і онуків), або ж не розповідала якихось епізодів з їхнього спільного життя. Мама готувалася до таких зустрічей і розповідей, робила їх «тематичними». Так вона продовжувала нас усіх виховувати, давала більше відчуття того, якою людиною був батько. Мабуть, тільки зараз, коли обох батьків уже нема, я розумію, яку важливу справу вона робила...

Оглядаючись назад, бачиш перед собою велике, часом важке, часом радісне, наповнене правдивими подіями життя прекрасної людини. Лідія Андронівна для багатьох, із ким працювала, стала взірцем відповідальності, сумлінності, трудолюбства, доброзичливості. У родині вона завжди була турботливою донькою, вірною дружиною, дбайливою матір’ю. Онукам на завжди вона запам’ятається люблячою бабусею з величезним інтересом до всіх деталей їхнього життя.

Коли я у своїй уяві намагаюся поставити в лінію образи своїх батьків, їхніх батьків, інших родичів, про кого я знаю, мені відкривається думка про цвіт нації. Усі вони – чисто українські сільські інтелігенти в широкому значенні, відкриті одухотворені обличчя, які несуть заряд життєлюбства, високої моральності, добропорядності. Фізично їх із нами немає. Вони – у за-світах. Але ми знаємо, як вони жили, ми відчуваємо їхні душі. Ми – їхнє продовження. І в цьому їхня незнищенна сила, як і сила нашої землі.

Olga YURCHUK
A Word about Mother